

* Listy z Oszmiany. [

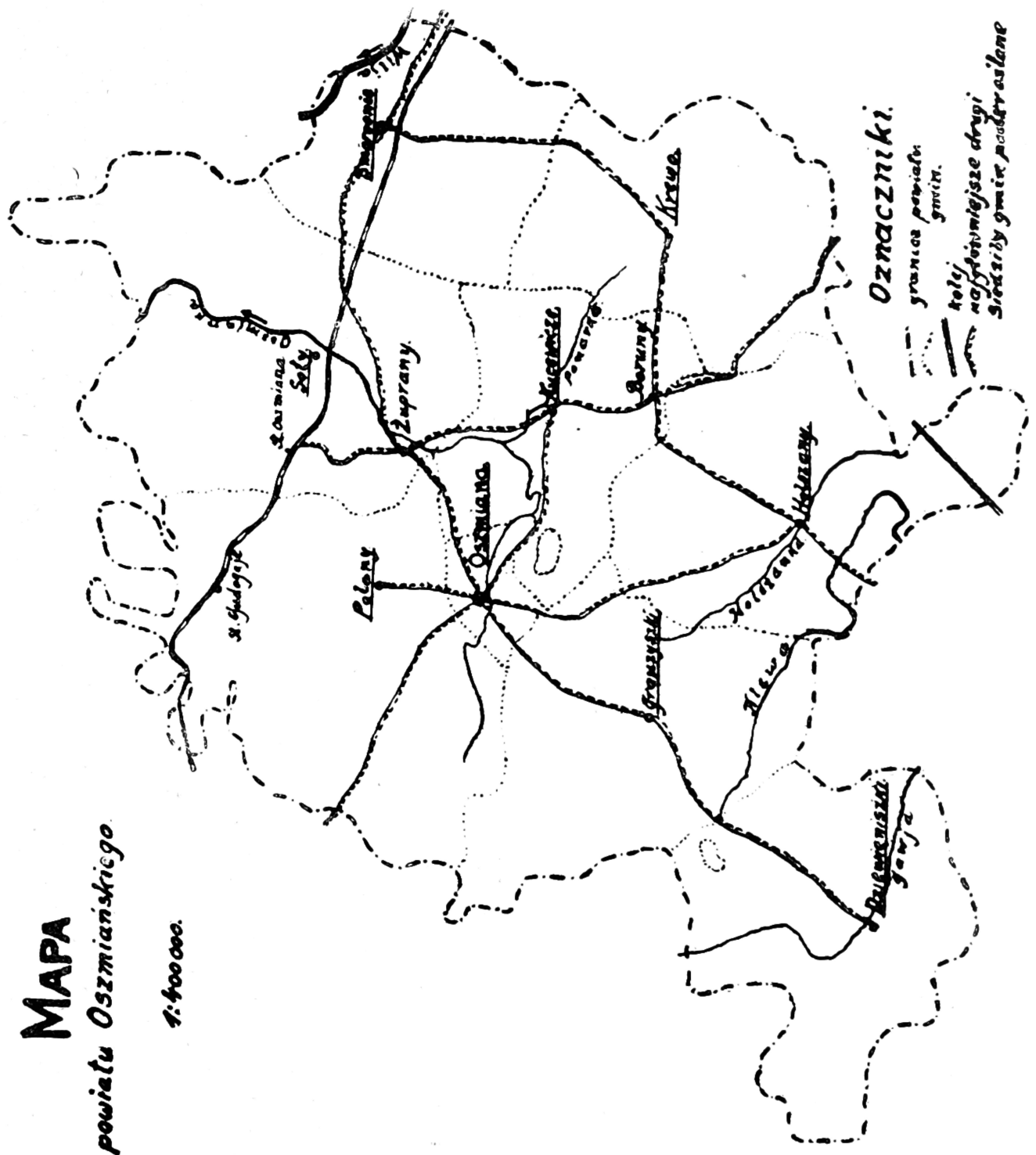
Część II.

W drugiej części mych „listów“ pragnę zobrazować stan lasów woj. Wileńskiego, a w szczególności powiatu Oszmiańskiego. Podstawę do obliczenia powierzchni lasów państwowych otrzymałem u referenta statystyki w Dyrekcji lasów; natomiast wszystkie dane dotyczące lasów nie stanowiących własności Państwa czerpałem z aktów Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Lasów. Statystykę powiatu Oszmiańskiego opracowałem najbardziej szczegółowo i tu opierałem się na własnych protokołach lustracyjnych, wykazach gminnych sporządzonych specjalnie dla mnie — a w pewnych wypadkach i na danych otrzymanych od Sejmiku powiatowego.

Stwierdzić muszę, iż statystyka lasów nie stanowiących własności Państwa znajduje się do chwili obecnej w stanie „narodzenia“. Przedwojenna statystyka jest dzisiaj zupełnie nieaktualną, gdyż pomijając nawet zmiany zaszele w granicach jednostek terytorjalnych, dłuższa okupacja niemiecka i brak zupełny zrozumienia ochrony lasów w latach mniej więcej 1919—1922 zmieniły gruntownie oblicze terenów leśnych. Dostatecznie spojrzeć na liczby ilustrujące przebudowę ustroju rolnego w okresie głośnych hasel reformy rolnej i wywłaszczenia (1921—1923). W tym czasie w wojew. Wileńskim rozparcelowano gruntów prywatnych 42,645 *ha*; oddano jako równoważniki przy zlikwidowaniu serwitutów 604 *ha*, dokonano scalenia na obszarze 10,005 *ha* — ile w tem „poszło“ lasów?..... Na to pytanie i na wiele innych mu podobnych odpowie bez komentarzy różnica, jaka istnieje pomiędzy ilością lasów podanych w pracy niniejszej, a ilością ogłoszoną przez Ministerstwo (ciekawych odsyłam do wileńskiego kalendarza leśnego za 1928 r.). Czynniki miarodajne żyją złudzeniem spowodowanym obszarami lasów istniejących tylko na papierze. Dyrekcje Lasów Państwowych mają specjalnych referentów statystyki (Dyr. L. P. w Wilnie), a pamiętajmy iż lasy państwowe posiadają każdą piędź gruntu leśnego zmierzoną i zapisaną i że wogóle lasów państwowych w Polsce mamy mniej niż

prywatnych przeszło o połowę. Zbieranie statystyki w lasach nie stanowiących własności Państwa jest pracą bardzo uciążliwą, żmudną i przykrą — a etaty w urzędach ochrony lasów są z tak ściśle matematyczną skrupulatnością obliczone, że naprawdę niema komu poruczyć zebranie dat prawdziwych i należyte ich ugrupowanie.

Oto obrazek jeden z wielu tworzenia statystyki w lasach nie stanowiących własności Państwa: w roku 1927 lasy oszmiańskie

dochodziły do cyfry ± 25.000 ha, w tem lasów urządzonych około 25%, $\frac{3}{4}$ więc powierzchni leśnej znajdowało się poza nawiasem liczb stałych i pewnych. W wielu wypadkach właściciele lasów nie posiadają absolutnie żadnych planów (map) i na pytanie, ile obszaru liczy się przy danym folwarku, nie umieją odpowiedzieć. W tych

razach bada się starych włościan miejscowych, przeprowadza się jaki taki pomiar na gruncie i w związku z dawnymi datami ustala się pewną wielkość obszaru, która rozumie się będzie nie „bez zarzutu“. W innych też bardzo licznych wypadkach stare plany (mapy) zupełnie nie odpowiadają rzeczywistości: zaorywanie zrębów wojennych i z czasów okupacji niemieckiej, podziały rodzinne przeprowadzane „na oko“, sprzedaże działek leśnych w latach 1920 — 1922 i t. d. — wszystko to stworzyło chaotyczne i bardzo zawikłane granice obszarów leśnych tak, iż sam właściciel często nie orientuje się na terenie.

W tych warunkach chyba zrozumie mnie czytelnik, iż stworzenie bezwzględnie pewnej statystyki leśnej jest wprost niemożliwym. Obecnie po wejściu w życie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 czerwca 1927 roku (Dz. Ust. Nr. 57, poz. 504) wszystkie lasy nie stanowiące własności Państwa mają być zagospodarowane według planów względnie programów gosp. leśnej, jest więc nadzieja, iż za lat parę dojdziemy i tu na dalekich kresach do pewnych i stałych dat statystyki leśnej. Zauważyć jednakowoż na tem miejscu należy, iż cytowane rozporządzenie mija się w danym wypadku z celem uzyskania pewnej statystyki: plany i programy mogą bowiem być sporządzane przez każdego, fachowców pominięto, a zresztą do programu wystarczy szkic odręczny obszaru leśnego. Wynika z powyższego, iż rzeczywistych pomiarów w gospodarstwach leśnych mniejszych niż 100 *ha* dokonywać będzie chyba urzędnik ochrony lasów podczas sprawdzenia programu leśnego?! Nakoniec rozporządzeniem powyższem wcielone zostały do ewidencji Urzędów Ochrony Lasów t. zw. lasy „nadziałowe“ — włościańskie, których obliczenie jest jeszcze bardziej trudne ze względu na ich rozmieszczenie w „sznurkach“ przeciętnie 40 *m* szerokich. Z wykazów sporządzonych dla mnie przez poszczególne gminy powiatu Oszmiańskiego i na podstawie konferencji z komisarzami ochrony lasów ustaliłem, iż przeciętnie dla całego województwa na lasy „nadziałowe“ i na nieużytki nieobjęte dotychczas przez ewidencję leśną, a stanowiące grunta leśne, należy dodać 20% ogólnego obszaru leśnego Wileńszczyzny.

Województwo Wileńskie, niegdyś kraj bardzo lesisty posiada obecnie przy ogólnej powierzchni 2,910.900 *ha* i 1,005.565 ludności (daty w/g Rocznika Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej za 1927 r.) gruntów leśnych państwowych i nie stanowiących własności Państwa razem 599.764 *ha*. Procent lesistości tego województwa równa się obecnie 20,6%, a na jednego mieszkańca przypada gruntu leśnego ± 05 *ha*.

Z ogólnej sumy 599.764 *ha* przypada :

a) 311.076 *ha* na grunta leśne prywatne;

b) 62.213 *ha* na lasy nadziałowe i nie objęte ewidencją U. O. L. i jako niezbadane obszary w szczegółowej statystyce nieuwzględnione;

c) 226.475 *ha* — na grunta leśne państwowe.

a) Lasy prywatne — nie stanowiące własności Państwa.

Lasy prywatne Wileńszczyzny do roku 1925 włącznie podzielone były na 7 obw. W związku z reorganizacją jednostek powiatowych utworzono 8 powiatów, które odpowiadają ośmiu obwodom ochronnym. Obwód I—II składa się z obszaru lasów pow. Wileńsko-Trockiego i obszarów leśnych położonych na terenie m. Wilna.

Nr. 1.

Powierzchnia gruntów leśnych w *ha* za ostatnie pięciolecie.

Obwody	rok 1923	rok 1924	rok 1925	Obwody	rok 1926 na 31 XII	rok 1927 na 31 XII
Dziśnieński . .	57311	21672	20624	I-II Wileńsko-Trocki	50940,30	49245,76
Wileńsko-Trocki	70883	71082	68388	III Święciański . .	49368,12	49055,93
Oszmiański . . .	18394	27319	26646	IV Brasławski . .	39515,81	39861,06
Święciański . .	44432	37883	36610	V Dziśnieński . .	39487,48	38009,16
Wilejski	37357	60595	58660	VI Posławski . . .	41478,45	40597,72
Duniłowicki . .	68384	69499	67270	VII Oszmiański . .	22054,25	21538,57
Brasławski . . .	8419	43894	42061	VIII Wilejski . . .	50991,53	50440,64
				IX Mołodeczański *)	21742,43	22326,75
	305180	331944	320259		315578,37	311075,59

*) W dalszym ciągu kędę używać dla nazwania obwodu tylko numerów rzymskich liczb.

Następna tablica zilustruje nam lasy Wileńszczyzny według składu. Jak widzimy ogólnie przeważa sosna, bardzo natomiast ważnym momentem jest ta okoliczność, iż faktycznie produkującej powierzchni mamy tylko 69%, t. j. około 214,643 *ha*.

Obwód	Ogólny obszar gr. leśnych <i>ha</i>	R o d z a j e l a s ó w						Nieużytki <i>ha</i>	W y r ę b y	
		c z y s t y c h			m i e s z a n y c h				Czyste zręby <i>ha</i>	Płazowiny 01-03 <i>ha</i>
		Sosna <i>ha</i>	Świerk <i>ha</i>	Liściaste <i>ha</i>	Szpilkowe <i>ha</i>	Szpilkowo- liściaste <i>ha</i>	W y r ę b y			
							33%		10%	11%
I-II	49245,76	20011,70	6611,28	4674,77	2000,16	2247,21	2547,73	9236,75	1916,16	
III	49055,93	20330,38	3511,00	2329,50	1773,00	1235,00	305,20	15225,65	4346,20	
IV	39861,06	9170,87	8156,41	9349,67	964,20	2584,31	2737,67	2818,43	4079,50	
V	38009,16	6110,78	1444,47	3629,00	2425,82	16183,60	2766,63	3058,84	2390,02	
VI	40597,72	8794,59	2846,93	8095,44	1822,14	1338,95	4204,66	2333,50	11161,51	
VII	21538,57	5048,27	2623,00	3269,63	3106,54	4388,53	—	1451,90	1660,70	
VIII	50440,64	23609,32	4490,80	2574,70	2799,62	1221,00	5068,15	7163,57	3513,48	
IX	22326,75	10176,00	2405,00	971,75	666,00	829,00	147,00	3488,00	3644,00	
	311075,59	103241,91	32088,89	34894,46	15557,48	30027,60	17777,04	44776,64	32711,57	
		33%	10%	11%	5%	10%	6%	14%	11%	
		69%			31%					

U b y t e k g r u n t u l e ś n e g o .										
Na skutek udzielonego zezwolenia na zamianę rodzaju użytkowania.										
Obwód	1923			1924			1925			1926
	Parcelacja	Likw. serw.	Inne	Parcelacja	Likw. serw.	Inne	Parcelacja	Likw. serw.	Inne	Parcelacja
I-II	* 303,52	213,82	137,66	* 1355,34	29,62	36,41	* 1492,57	615,09	221,34	2495,89
III	1246,61	275,49	106,90	958,98	49,74	237,02	1023,98	151,50	191,41	128,98
IV	776,35	—	18,65	208,28	—	8,86	1216,83	—	53,74	617,67
V	177,35	—	68,65	254,46	58,24	—	2125,39	90,12	327,00	301,90
VI	334,00	—	—	132,00	—	—	1733,94	40,00	—	166,62
VII	254,41	2,20	11,39	—	—	45,53	622,38	54,43	35,62	112,58
VIII	1355,86	10,90	73,24	1463,95	—	168,77	3350,38	—	7,07	1390,29
IX	** —	—	—	—	—	—	—	—	—	313,30
	4448,10	502,41	416,49	4373,01	137,60	496,59	11565,47	951,14	836,18	5527,23

Powyższa tablica wykazuje ubytek i przybytek gruntu leśnego za czas 1923—1927, z tej tablicy w połączeniu z tablicą Nr. 1 wynika, iż powierzchni leśnej ubyło: w r. 1923 — 1,7%, w r. 1924 — 1,5%, w r. 1925 — 4,1%, w r. 1926 — 2,6%, w r. 1927 — 2,4% ogólnej istniejącej w poszczególnych latach powierzchni leśnej w związku z parcelacją, likwidacją serwitutów, komasacją i innego rodzaju zamianą użytków leśnych na rolne.

Ubytku i przybytku gruntu leśnego ujawnionego na skutek zmniejszenia lub zwiększenia powierzchni przy dokładniejszych pomiarach nie podaję jako małych i nic nie znaczących dla zobrazowania całości, tak samo nie podaję zmian zaszłych w poszczególnych obwodach spowodowanych przesunięciem gmin w powiatach.

Dla dalszej ilustracji ubytku powierzchni zalesionej podaję tablicę udzielonych przez U. O. L. zezwoleń na wyręby w r. 1927,

*) Przez obwód IV należy rozumieć w latach 1923, 1924 i 1925 obw. Dziśnieński, przez V — obw. Duniłowicki, przez VI — Brasławski.

**) Do roku 1926 IX-go obwodu nie było.

Obwód	Ubytek gruntu leśnego.					Przybytek gruntu leśnego*)			
	Na skutek udzielonego zezwolenia na zmianę rodzaju użytkowania.					Na skutek zalesienia gr. nieleśnych.			
	1926		1927 na 31/XII			1923	1925	1926	1927 na 31 XII
	Likw. serw.	Inne	Parcelacja	Likw. serw.	Inne	H e k t a r y			
I-II	254,09	126,34	1546,16	403,34	266,79	100,00	—	13,09	29,50
III	127,51	74,66	600,50	19,61	662,94	—	—	2,00	6,00
IV	468,41	56,19	335,64	53,95	19,00	—	5,00	—	—
V	—	229,95	752,49	331,40	199,19	—	44,03	—	10,60
VI	46,70	137,16	732,75	137,06	10,92	—	—	—	—
VII	705,44	283,33	430,86	61,18	51,64	—	39,75	91,28	28,00
VIII	218,70	98,78	522,79	12,10	16,00	45,00	12,07	—	—
IX	10,00	55,12	529,54	68,30	49,32	—	—	3,80	—
	1830,85	1061,53	5450,72	1086,94	1275,80	145,00	100,85	110,17	74,10

co da w sumie 2492 *ha*, a doliczając cięcia etatowe na podstawie tabeli Nr. 5 wykazującej ilość powierzchni leśnej zagospodarowanej w/g planów gospodarczych w województwie (przy 100 letniej k. r.) otrzymamy łączną powierzchnię wyрубaną w 1927 r., a wynoszącą 3679 *ha* (ta liczba przewyższa etat roczny całego województwa 311076 *ha* przy 100 letniej k. r. o 568 *ha*).

Parcelacja obszarów leśnych, jak sędzę z nastroju czynników miarodajnych i wyniku działalności U. O. L. za 1-szy kwartał 1928 r., ustała, o parcelowaniu większych obiektów leśnych nawet się nie mówi. Zrozumiano nakoniec, iż parcelacja obrębów leśnych zupełnie nie nosi charakteru upelnownienia włościan, chodzi tu jedynie właścicielowi o zdjęcie lasu. Zresztą charakter gleby leśnej — przeważnie suche piaski — sam za siebie w dostatecznej mierze mówi. Miałem też kilka wypadków, iż włościanie dowiedziawszy się o tem, iż właściciel majątku leśnego chce ich „dobrodziejstwować“ przez upelnownienie gruntem leśnym po zdjęciu drzewostanów, przycho-

*) W r. 1924 nie było przybytku gruntu leśn.

Nr. 4.

Obwód	Wpłynęło zgłoszeń o pozwolenie na wyręby				Udzielono zezwoleń na wyręby			
	w maj. o pow. ogólnej lasów <i>ha</i>	po-wierz-chni wy-rębów <i>ha</i>	przerębowo		w maj. o pow. ogólnej lasów <i>ha</i>	po-wierz-chni wy-rębów <i>ha</i>	przerębowo	
			ilość drzew	masa <i>m</i> ³			ilość drzew	masa <i>m</i> ³
I-II	7041,95	259,14	9337	8842	6768,75	234,86	6705	5326
III	13846,07	102,90	16991	13593	13680,66	77,49	10961	8769
IV	5911,08	720,72	4505	1270	4796,78	703,12	798	660
V	15198,41	301,34	4746	3803,76	13700,42	260,29	3446	3253,76
VI	17313,15	325,36	86066	73513,60	17244,83	168,86	44128	35288,06
VII	1240,21	131,45	1624	1356	1240,21	89,75	1624	1356
VIII	13450,56	234,64	5948	2980	7810,16	151,10	5948	2980
IX	4267,24	596,04	11547	9237	2653,86	361,77	11547	9237
	78268,67	2671,59	140764	114595,36	67895,67	2047,24	85157	66870,36
								445 <i>ha</i>

dzili prosić aby urząd odmówił zezwolenia na parcelację. Prośbę swą motywowali w sposób dwojaki: z jednej strony żalili się na zbyt szybką „likwidację“ lasów, z drugiej zaś twierdzili, iż większy mają zarobek w lesie przy cięciach normalnych, niż zarobek, którego się spodziewają z gruntu im oddanego po zdjęciu lasu.

Jeszcze jednakże pozostaje jedna „bolączka“ — to serwituty. Przeważają obecnie układy dobrowolnej likwidacji służebności, a równoważniki normalnie wynoszą 50% obciążonego obszaru. Zgodnie z załączoną poniżej tabelką województwo Wileńskie będzie musiało oddać jako ekwiwalenty około 12000 *ha* gruntów leśnych. Zauważyć też należy, iż czasami poza zarejestrowanymi serwitutami „rodzą“ się nowe (miało to miejsce u mnie w roku ubiegłym w dwóch majątkach — Holszany i Szumieliszki). Włóścianie wynajdują dawne dokumenta („dannaja“) lub dowodzą wspólnoty świadkami.

Dla zobrazowania całości przytaczam jeszcze tabelkę Nr. 7 wykazującą lasy ochronne i ich rodzaje znajdujące się jako własność prywatna na terenie naszego województwa:

Na 31. XII. 1927.

Nr. 5.

Obwód	Zagospodarowanie lasów prywatnych		
	gospod. nasienno-zrębowe	gospod. przerębowe	gospod. odrosłowe
	Powierzchnia <i>ha</i>	Powierzchnia <i>ha</i>	Powierzchnia <i>ha</i>
I-II	11634,98	—	2450,00
III	18264,66	337,98	2137,74
IV	5448,83	15125,00	4174,45
V	12206,67	—	8746,67
VI	10496,29	2109,43	5615,35
VII	5222,50	—	1138,80
VII	7562,71	—	1745,56
IX	4209,04	65,02	13,58
	75045,68	17637,43	26022,15
	118705,26 <i>ha</i>		

Jeżeli chodzi o t. zw. wyręby nieprawne, t. j. dokonane wbrew istniejącym przepisom, to dla przykładu wezmę r. 1927, w którym w pierwszej połowie obowiązywała ustawa rosyjska, w drugiej rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 24 czerwca 1927. W roku tym wstrzymano cięcia w 72 majątkach, wyrębano zupełnie 292,97 *ha* i przerębowo 23841,13 *m*³ drzewa, co przeciętnie wynosi 157 *ha* więc ogólnie okrągło 450 *ha*. Prawa strona załączonej tabelki przedstawia załatwienie tych spraw, z której widzimy 56% spraw umorzonych, 34% jest jeszcze w załatwieniu i tylko 7% zasadzonych.

Bezwzględnie większość spraw umorzyła b. Komisja Ochrony Lasów, ale i na sądach bardzo

Nr. 6.

Lasy obciążone służebnościami.
Na 31. XII 1927.

Obwód	Powierzchnia <i>ha</i>	Charakter służebn.
I-II	7571,75	pastwiskowy
III	220,39	„ „
IV	1943,05	„ „
V	8168,60	„ „
VI	4089,52	„ „
VII	948,89	„ „
VIII	587,90	„ „
IX	605,70	„ „
	24135,80	

Nr. 7.

Na 31. XII. 1927.

Obwód	Istniejące lasy ochronne		
	W ilu majątkach	Obszar <i>ha</i>	Rodzaj
I-II	3	417,50	piaski zwiewne
III	1	122,21	ochrona zboczy i brzegów jeziora Nepir
IV	2	107,01	piaski zwiewne
V	—	—	
VI	—	—	
VII	—	—	
VIII	5	9807,00	piaski zwiewne
IX	4	639,50	piaski zwiewne
	15	11093,22	

W roku 1927.

Nr. 8.

Obwód	Wstrzymano cięcia				Z t e g o		
	w ilu ma- jątkach	drze-nów wyrębano ha	Przy cięciach przerębów.		Osądzono	Umorzono	U w a g i
			sztuk	masa m ³			
I-II	5	10,00	—	939,00	—	3	2 spr. w załatw,
III	30	96,10	—	2894,00	3	12	15 spr. „ „
IV	13	26,27	—	5087,41	—	9	4 spr. „ „
V	9	—	—	7569,81	2	7	
VI	5	—	—	6570,11	2	3	
VII	4	2,00	—	557,00	—	2	2 spr. „ „
VIII	5	152,60	—	155,00	—	4	1 spr. „ „
IX	1	6,00	—	68,30	—	—	1 spr. „ „
	72	292,97	—	23841,13	7	40	25 spr. „ „

trudno jest sprawę wygrać. Wchodzą tu w grę momenty czysto fachowo-leśne, w których sędziowie są przeważnie laikami. Na przykład w protokole badania stwierdzonym zostaje w obecności sołtysa i plenip. właściciela, że dokonany został nieprawny wyręb, to znaczy, iż od czasu dokonania wyrębu do chwili badania prekluzyjny czas roku nie upłynął. Na przewodzie sądowym plenipotent zeznaje, pomimo swego podpisu na protokole, iż pnie były „stare“ i sprawa zaczyna się gmatwać. Dowieść bowiem fachowo, iż drzewo zostało zrębane np. pięć, a nie siedm miesięcy temu jest rzeczą niemożliwą, zeznaniom natomiast świadków zafiksowanym w protokole badania Sąd nie wierzy.

W ten sposób podrywa się autorytet Władzy Administracyjnej jako oskarżającej i daje się możność oskarżonemu do dalszego cięcia lasu bez odpowiedniego zezwolenia ¹⁾.

Uważam, iż protokół spisany na gruncie w obecności sołtysa, policji i przedstawiciela danego majątku musi być dla Sądu pewnikiem zasługującym na kompletną wiarę. Dopóki tego nie będzie kara za nielegalne wyręby nigdy nie stanie na wysokości swego zadania. Dzisiaj przy tak wyśrubowanej cenie lasu kary za nieprawne wyręby muszą być wysokie, a głównie zupełnie sprawiedliwie wymierzane. Popołniający przestępstwo musi wiedzieć, iż kara go nie minie.

(C. d. n.).

¹⁾ Ciekawych odsyłam do I. O. L. gdzie w aktach znajdują się moje raporty opisujące niektóre przewody sądowe.